

ностей, які не вирішуються своєчасно – між потребою підлітка у відчутті особистої автономії й реальною його залежністю від дорослих, між потребою в утвердженні себе як дорослої особистості та недостатністю прийнятних для цього умов.

Багато з наведених причин інтолерантності можуть бути усунені педагогічними засобами. У зв'язку із цим перед педагогом, вихователем постають такі завдання:

- допомогти підлітку в подоланні його особистих стереотипів сприйняття соціальної дійсності;
- використовувати у вихованні позашкільне середовище;
- використовувати в роботі з підлітком ігрові заняття, які моделюють притаманні дорослому світу відносини;
- установити довірливі стосунки з підлітком, демонструвати своє ставлення до нього як до дорослого, підтримувати свободу його ціннісного самовизначення, виявляти толерантність до підліткової субкультури.

Література

1. Слободчиков В.И. Психология развития человека / В.И. Слободчиков, Е.И. Исаев. – М., 2000. – 412 с.
2. Выготский Л.С. Педагогика подростка : соб. соч. : в 6 т. / Л.С. Выготский. – М., 1980. – Т. 4.
3. Фельдштейн Д.И. Социальное развитие в пространстве – времени Детства / Д.И. Фельдштейн. – М., 1997. – 160 с.
4. Лихачев Б.Г. Национальное самосознание – основообразующее начало воспитания / Б.Г. Лихачев // Известия РАО. – 1999. – № 2.
5. Мудрик А.В. Введение в социальную педагогику : учебное пособие для студентов / А.В. Мудрик. – М., 1997. – 365 с.
6. Корчак Я. Как любить ребенка / Я. Корчак. – Калининград, 2000. – 367 с.
7. Шмаков С.А. Игры учащихся – феномен культуры / С.А. Шмаков. – М., 1994. – 240 с.
8. Пашукова Т.И. Эгоцентризм в подростковом и юношеском возрасте: причины и возможности коррекции / Т.И. Пашукова. – М., 1998. – 160 с.

БЄЛЯЄВ С.Б., ПЕТРИЧЕНКО Л.О.

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ДО ВИКОРИСТАННЯ ФОРМ І МЕТОДІВ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

Стратегічною лінією розвитку національної освітньої системи є її адаптація до змінних соціально-економічних умов суспільства. Освіта ХХІ ст. – це освіта для людини, її стрижень – розвивальна культуротворча домінанта. Гуманістичні цінності освіти зумовили зміну авторитарно-дисциплінарної моделі навчання на особистісно орієнтовану. Актуальним є навчання й виховання особистості, що базується на засадах індивідуалізації, створення умов для саморозвитку та самонавчання, осмисленого визначення своїх можливостей і життєвої мети.

Мета статті – проаналізувати можливості змісту підготовки вчителя в умовах ВНЗ педагогічного профілю до використання особистісно орієнтованої моделі організації освітнього процесу з використанням інтерактивних методів навчання.

Незважаючи на широке визнання у світі класно-урочної системи, спроби вдосконалити урок як специфічну форму організації навчально-виховного процесу не припиняються з моменту його винайдення. Потужним стимулом інновацій у цій сфері є суспільні вимоги до якості підготовки випускника: гнучкість; мобільність; конкурентоспроможність; критичність мислення; уміння генерувати нові ідеї, приймати нестандартні рішення й нести за них відповідальність; володіння комунікативною культурою, вміння працювати в команді; вміння запобігати будь-яким конфліктним ситуаціям та виходити з них; уміння здобувати, аналізувати інформацію з різ-

них джерел, застосувати її для індивідуального розвитку й самовдосконалення; дбайливе ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших як до найвищої цінності.

Важливим стає питання вибору методів та технологій, які б максимально сприяли соціалізації учнів у навчально-виховному процесі, адаптували їх до вимог сучасного життя. У цьому контексті на початку XXI ст. набуває широкого застосування нове дидактичне поняття – “інтерактивне навчання” – співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами.

Особливістю організації такого навчання є ідея Я. Голанта виділяти традиційне й активне навчання. Останнє характеризується роллю педагога як організатора навчального процесу, лідера групи. Він не перебирає на себе розв'язання проблем, які неминуче з'являються в школярів під час самостійного опрацювання теми, а лише допомагає їм повноцінно освоїти матеріал [1]. Логічним результатом розвитку цього напрямку педагогічних досліджень стало застосування інтерактивних форм та методів навчання.

Ключовими в розумінні психологічної основи інтерактивних методів є поняття “інтерація”, більш відоме в українській та російській психологічній літературі як “міжособистісна” чи “соціальна взаємодія”. Термін “інтерактив” прийшов до нас з англійської мови: “inter” – це “взаємний”, “act” – “діяти”. Інтерактивне навчання – діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія вчителя й учня.

Мета інтерактивного навчання – створення комфортних умов навчання, за яких учень відчуває свою успішність, свою інтелектуальну досконалість, що робить продуктивним сам освітній процес.

Елементи інтерактивних методик з успіхом застосовуються в системах освіти різних країн світу завдяки ряду переваг:

- у роботі задіяні всі діти класу;
- учні вчаться працювати в групі (команді);
- формується доброзичливе ставлення до опонента;
- кожна дитина має можливість пропонувати свою думку;
- створюється “ситуація успіху”;
- за короткий час опановується значний обсяг нового матеріалу;
- формуються навички толерантного спілкування, вміння аргументувати

свою позицію, знаходити альтернативне вирішення проблеми тощо.

Основна перевага введення в освітній процес інтерактивних методів навчання полягає в забезпеченні постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання, де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують із приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор і спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу.

Інтерактивне навчання – це навчання, що сконцентроване на спілкуванні, діалозі, це специфічна форма організації навчальної діяльності, одна із цілей якої – забезпечення комфортних умов, за яких кожен учень відчував би свої успіхи, інтелектуальне навантаження, продуктивність навчання, виключення домінування однієї думки над іншою.

Створення відповідного освітнього середовища, що має в своїй основі сприятливі умови для розвитку особистісного потенціалу учня, великою мірою залежить від рівня педагогічної майстерності вчителя, його наукової теоретичної та методичної підготовки. Мета – діалог не заради взаємодії дітей, а взаємодія дітей заради вияву та реалізації їхніх індивідуальних можливостей. Для цього необхідно керуватися відповідними принципами: індивідуалізація реалізується за умов взаємодії з різними партнерами, взаємодії всіх з усіма, зведеності груп; самоврядування (виявляється в залученні дітей до планування, організації та управління навчальним процесом).

Основними ознаками інтерактивних методів навчання є:

- навчання, побудоване на активній взаємодії кожного учня з іншими, з його оточенням шляхом діалогу (полілогу), взаємонавчання; інтерактивне навчання виключає домінування як будь-якого учасника навчання, так і будь-якої однієї думки над іншими;

- спосіб організації навчання через дію, коли учні навчаються активно співпрацювати один з одним, коли їхня діяльність є колективно розподіленою, а результат – колективно отриманим (одночасно груповим та особистісним);

- навчання змінює спосіб взаємодії педагога й учнів: активність педагога поступається місцем активності учнів, а завданням учителя стає створення умов для вияву їхньої ініціативи;

- навчання через досвід, що обов'язково має містити використання конкретного досвіду, його осмислення, рефлексію, застосування на практиці.

За О.І. Пометун [2; 3], ефективне застосування інтерактивних технологій у навчальному процесі вимагає від учителя створення певних психолого-педагогічних умов, а саме:

- сприятливої, позитивної психологічної атмосфери в класі під час уроку;
- запровадження в класі спеціальних норм спільної праці, що виробляються вчителем разом з учнями і є обов'язковими для всіх;

- оптимального облаштування навчального простору (спеціального розташування меблів, обладнання навчальної аудиторії й наявності різноманітних матеріалів, які педагог та учні можуть використовувати під час занять).

Мета, ознаки та умови ефективного застосування інтерактивних методів навчання вказують на необхідність розглянути складові успішної підготовки студента ВНЗ педагогічного профілю до використання інтерактивних технологій.

По-перше, порівняно з традиційними підходами до організації навчального процесу інтерактивні технології потребують певної зміни всього життя класу. Найбільш поширеним є хибне уявлення про використання дидактичних ігор на уроці як одного з варіантів реалізації інтерактивного навчання. Продуктивне навчальне спілкування, діалог у навчальному процесі має мало спільного з іграми на уроці. Зовнішньо атмосфера гри нагадує інтерактивне навчання, але по суті цей метод має здебільшого практичну спрямованість і успішно може бути застосованим під час формування вмінь та навичок.

Використання інтерактивних технологій – спосіб створення атмосфери в класі, яка найліпшим чином сприяє співпраці, порозумінню та доброзичливості, дає змогу по-справжньому реалізувати особистісно орієнтоване навчання. Застосування інтерактивних технологій вимагає старанної підготовки вчителя й учнів. Вони повинні навчитися успішно спілкуватися, використовувати навички актив-

ного слухання, висловлювати власні думки, переконувати та бути переконливими й толерантними, розуміти інших, ставити запитання та відповідати на них.

Слід пам'ятати, що спілкування – це процес взаємодії між людьми, в якому відбувається обмін діяльністю, інформацією, досвідом, уміннями й навичками, а також результатами діяльності. Воно є природним для людини, бо вона здатна нормально розвиватися в суспільстві, тільки спілкуючись з іншими людьми. Метою навчального спілкування є забезпечення обміну думками, гіпотезами, висновками, що призводять до формування в кожного суб'єкта цього спілкування власної думки, науково обґрунтованих, виважених висновків у вигляді правил, закономірностей, розуміння наукових теорій тощо. Інтерактивні технології навчання містять у собі чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі методи та прийоми, що стимулюють процес пізнання, розумові й навчальні умови та процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів.

Основна ж мета – формування критичного мислення та досвіду діалогового спілкування в навчальній групі – досягається за допомогою ряду відомих технологій: кооперативного навчання (робота в парах, ротаційних (змінюваних) трійках, два – чотири – всі разом, робота в малих групах, акваріум); колективно-групового навчання (обговорення проблеми в загальному колі, “Мікрофон”, “Незакінчені речення”, “Мозковий штурм”, “Навчаючись – учусь”, “Ажурна пилка”, аналіз ситуації, розв’язання проблем, “Дерево рішень”); ситуативного моделювання (симуляція або імітаційні ігри, спрощене судове слухання, розігрування ситуації за ролями); опрацювання дискусійних питань (метод ПРЕС, “Займи позицію”, “Зміни позицію”, неперервна шкала думок, дискусія, дискусія в стилі телевізійного ток-шоу, оцінювальна дискусія, дебати).

Вчитель має усвідомлювати, що запровадження інтерактивних технологій повинно проводитись за заздалегідь складеним планом: формулюються правила роботи в класі, з допомогою простих прийомів в учнів формується досвід співпраці, успішного спілкування тощо. У цьому контексті наукова теоретична підготовка вчителя до застосування інтерактивних технологій навчання полягає в докладному вивченні їх мети та завдань, а також умов успішного запровадження. Він має усвідомлювати, що принципами інтерактивної роботи є:

- одночасна взаємодія (всі учні працюють в один і той самий час);
- однакова участь (для виконання завдання кожному учневі надається однаковий час);
- позитивна взаємодія (група виконує завдання за умов успішної роботи кожного учня);
- індивідуальна відповідальність (під час роботи в групі в кожного учня – своє завдання).

По-друге, застосування інтерактивних технологій висуває певні вимоги до структури уроків. Як правило, структура таких занять складається з п'яти елементів: мотивація; оголошення теми та очікуваних навчальних результатів; надання необхідної інформації; інтерактивна вправа – центральна частина заняття; підбиття підсумків, оцінювання результатів уроку. Зазначені вимоги вказують на необхідність практичної підготовки вчителя до використання активних методів навчання.

Під час проходження відповідних видів практики, коли студент має проводити пробні уроки, можна створити умови для здобуття ним досвіду використання активних методів навчання. Із цією метою треба розробити спеціальний

план поступового опанування досвідом упровадження інтерактивних технологій. Для майбутнього викладача корисним стане засвоєння таких послідовних етапів упровадження інтерактивних технологій:

- створення разом з учнями “правил роботи в класі”;
- поступове впровадження простих інтерактивних методів: роботу в парах, у малих групах, мозковий штурм.

Паралельно із цим майбутній учитель має поставити перед собою завдання навчитись створювати такі умови педагогічної взаємодії, які б психічно мотивували в учнів потребу висловлюватися щиро й безпосередньо, демонструвати вміння мислити. Це сприятиме формуванню ще однієї важливої складової успішного навчання – критичного мислення.

Критичне мислення є досить складним процесом творчого опрацювання інформації, пов’язаної з її усвідомленням, переосмисленням та творчою генерацією ідей у результаті такої діяльності. Це процес, який починається з постановки проблеми, продовжується пошуком і осмисленням інформації, закінчується прийняттям рішення щодо розв’язання поставленої проблеми. Традиційно перед учителем одним із завдань педагогічної діяльності визначається орієнтація учнів на критичне осмислення будь-якої проблеми, своєї ролі в її розв’язанні, власної здатності до індивідуальної чи групової роботи. При цьому необхідно пам’ятати, що критично мислити учень може в будь-якому віці, але навчитися мислити критично неможливо протягом одного уроку. Для цього необхідне систематичне застосування прийомів і методів, які б навчили учнів мислити критично, вдосконалювали й розвивали ці вміння.

Ключові елементи критичного мислення: знання, вміння, цінності, ставлення – вказують на необхідність формування у студентів ВНЗ педагогічного профілю готовності використовувати у своїй педагогічній діяльності активних методів навчання, що сприяють формуванню в учнів розгорнутої навчальної діяльності шляхом оволодіння організаційними, логіко-мовленнєвими, пізнавальними й контроль-оцінними вміннями та навичками, особистого досвіду культури поведінки в соціальному й природному середовищі, співпраці в різних видах діяльності.

Таким чином, ключові завдання щодо поліпшення якості випускника, які стоять перед сучасною системою середньої освіти, конкретизують складові успішної професійної підготовки випускника ВНЗ педагогічного профілю в розрізі готовності до інноваційної педагогічної діяльності, що заснована на використанні відомих і генерації нових активних методів навчання.

Висновки. Одним з головних завдань, що стоять перед ВНЗ педагогічного профілю, є теоретична та методична підготовка студентів до реалізації особисто орієнтованої моделі організації освітнього процесу з використанням інтерактивних методів та форм навчання. У цьому контексті вдосконалення професійної підготовки студентів надасть їм можливість створювати навчальне середовище, що сприятиме формуванню в учнів характеру, світогляду, логічного мислення, виявленню й реалізації індивідуальних можливостей тощо.

Література

1. Голант Е.Я. Методы обучения в советской школе / Е.Я. Голант. – М., 1957.
2. Пометун О.І. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К., 2002. – 135 с.
3. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.
4. Попова О.В. Основи педагогічної інноватики / О.В. Попова, Г.Ф. Пономарьова, Л.О. Петриченко. – Х., 2009. – 192 с.